

Geography of Northern Dalmatian Islands by Josip Faričić

The book *Geography of Northern Dalmatian Islands*, published by Školska knjiga and University of Zadar was printed and promoted in November, 2012. Its author is Josip Faričić, associate professor at the Department of Geography of the University of Zadar. This university textbook is a comprehensive scientific work presenting and discussing geographic and social characteristics of Northern Dalmatian islands. In addition, it is practical as a university handbook because its breadth and depth can serve experts from various disciplines, as well as everyone else who wants to find out more about Croatian islands. It is a very comprehensive book focused on deep, theoretical-scientific and expert-practical analysis of an area as dispersed as the islands in the Northern part of Dalmatia.

The book contains results of perennial continuous scientific research in 515 pages structured in nine chapters. It is written systematically and in order to facilitate understanding, the author presented all statistical data and a significant part of historical-geographic sources in 167 graphical, cartographic and pictorial representations, many of which are published for the first time. The book is also a result of appropriate methodological approach to the theme. The object of the research and its purpose are clearly articulated, and the hypotheses set are based on author's past results of researching Croatian islands, as well as research by other Croatian and foreign authors. The work makes use of 64 archive and statistical sources, 744 bibliographic units and 24 Internet sources, making it possible for readers

to pursue additional sources on Northern Dalmatian area. The textbook also comes with a foldable map of the analysed area.

In the introduction, the author defines and explains basic terms and processes which related or which relate to Croatian islands, especially those in the North Dalmatia. By doing so, the author emphasizes key issues, i.e. finding the best answer to the questions of direction in which the Croatian insular area should be developing and how to channel littoralization processes in Croatian islands.

In the chapter *Littoralization – A Global Process*, the author explains littoralization as a global process by presenting statistical data for sources of global littoralization. The second part of the chapter is concerned with the coastal belt of the Mediterranean Sea and the development of littoral regions of the Mediterranean.

The chapter *Littoralization of Croatian Coastal Area and Development of Croatian Islands* analyses numerous relevant geographic factors, structures and processes, as well as causes and effects which contributed to the specific spatial organization of much of the North Eastern coast of the Adriatic and hinterland. Historical-geographic factors of littoralization processes on our coast are emphasized, especially those from the second half of the 20th century, which influenced transformation of the social-economic structure and change in the landscape of the entire Croatian coast.

The most significant part and the core of the book is the research on Northern Dalmatian islands in the littoralization process which encompasses development, problems and perspectives of the analysed area. There are two main chapters in which author analyses natural-geographic and historical-geographic characteristics of the Northern Dalmatian islands.

The geographic position and spatial coverage of the Northern Dalmatian island group is represented in the beginning. Considering there are numerous criteria (natural-geographic, historical, administrative, nodal-functional, etc.) for regionalization and typology of Croatian islands and that they depend on the content of research and the scientific discipline doing the defining, the author provides an overview of existing possibilities and criteria for regionalization of Croatian islands and their terminology. Based on this, he proposes a geographic coverage of the Northern Dalmatian area and corresponding island group. Within the context of defining islands and island groups, the author points out bridged islands connected to the continental part with land or an island via a bank and a bridge, i.e. they partially or completely lost their formal and functional insular characteristics. Natural-geographic characteristics as the basis of social-economic development encompassed hydrogeographic characteristics of Dalmatian islands. Namely, larger Croatian islands have satisfactory water supply and most of them are connected to the water supply system of the continental part, but the largest water supply problems are associated with smaller, less populated and distant islands, and Northern Dalmatian islands are not an exception. This problem is especially emphasized during summer, when there are many tourists and less precipitation. In addition, littoralization is a process encompassing much of the coast, meaning the coast is a contact area imbued with influences of various natural-geographic elements (sea, land, atmosphere, organisms) and intense interaction of man and sea, land, atmosphere and biosphere. Considering the importance of the coastal belt, the chapter emphasizes geomorphological, ecological and hydroarcheological characteristics of the Northern Dalmatian

Josip Faričić: Geografija sjevernodalmatinskih otoka

Na Sveučilištu u Zadru u studenom ove godine u izdanju Školske knjige i Sveučilišta u Zadru tiskana i promovirana je knjiga *Geografija sjevernodalmatinskih otoka* autora Josipa Faričića izvanrednog profesora na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Knjiga odnosno sveučilišni udžbenik *Geografija sjevernodalmatinskih otoka* je sveobuhvatno znanstveno djelo koje opširno i temeljito prikazuje i raspravlja o geografskim i socijalnim značajkama sjevernodalmatinskih otoka. Također, knjiga ima i veliku praktičnu vrijednost kao sveučilišni udžbenik, koji po širini i dubini obrade može poslužiti stručnjacima iz različitih znanstvenih disciplina, ali i svima onima koji žele saznati više o hrvatskim otocima. Riječ je o vrlo opsežnom djelu koje je usmjereno na dubinsku, teorijsko-znanstvenu i stručno-praktičnu analizu usitnjenog i raspršenog prostora kao što su otoci u sjevernom dijelu Dalmacije.

Rezultati višegodišnjeg i kontinirano znanstvenog istraživanja tiskani su na 515 stranica i strukturirani u devet poglavlja. Udžbenik je sustavno napisan, a poradi jasnijeg razumijevanja problematike autor je sve statističke podatke i značajan dio historijsko-geografskih izvora predočio kroz ukupno 167 grafičkih, kartografskih i slikovnih priloga, od kojih se mnogi objavljuju prvi put. Knjiga je također rezultat prikladnoga metodološkog pristupa zadanoj temi, s time da su objekt istraživanja te cilj i svrha istraživanja realno artikulirani, a postavljene hipoteze utemeljene na dosadašnjim autorovim rezultatima istraživanja o hrvatskim otocima, ali i na rezultatima ostalih hrvatskih i inozemnih autora. Stoga su u radu korištena 64 arhivska i statistička izvora, 744 bibliografske jedinice te 24 internetska

izvora te je čitatelju kroz pregled o prethodnim istraživanjima i detaljan popis literature omogućen iscrpan dodatni izvor informacija o sjevernodalmatinskom prostoru. Kao poseban prilog uz udžbenik priložena je i preklapna karta analiziranog prostora.

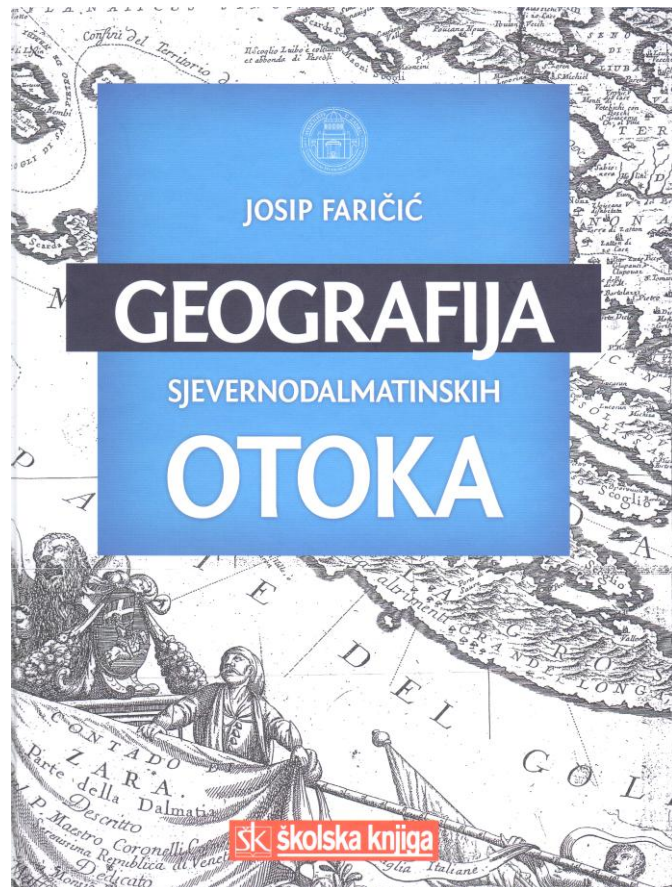
U uvodnim razmatranjima autor, stvarajući osnove za daljnja istraživanja, razgraničava i definira osnovne pojmove i procese koji su zahvaćali ili zahvaćaju hrvatske otoke, osobito sjevernodalmatinske. Pri tome autor ističe temeljna pitanja rada odnosno pronalaženje najboljeg odgovora na pitanja u kojem bi se smjeru trebao razvijati hrvatski otočni prostor te u kojem smjeru treba kanalizirati litoralizacijske procese na hrvatskim otocima.

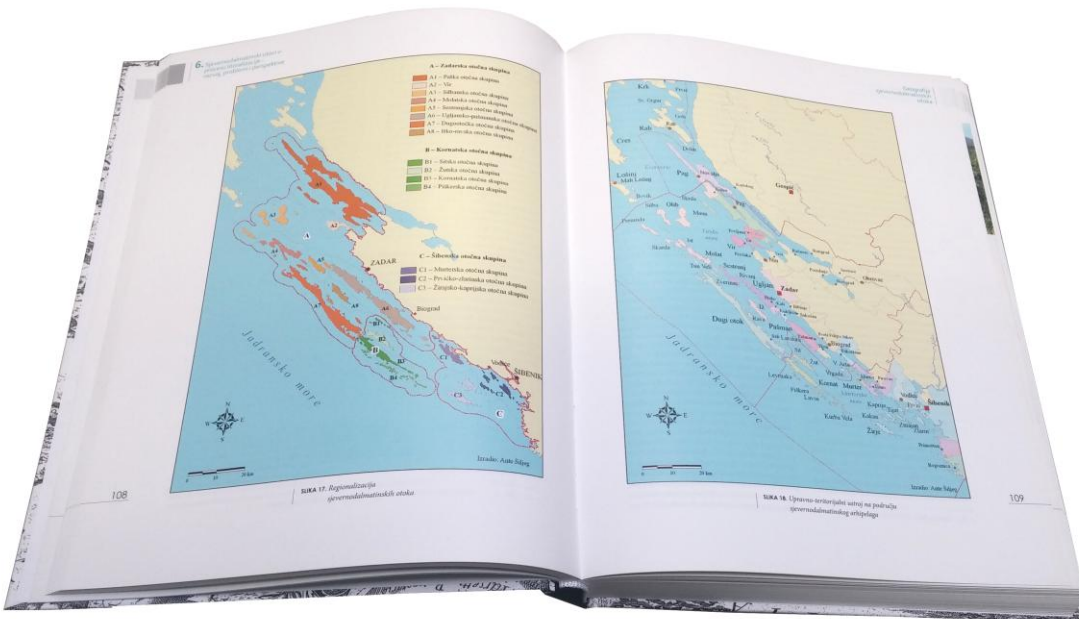
U poglavlju *Litoralizacija - globalni proces* autor objašnjava litoralizaciju kao globalni proces navodeći statističke podatke za izvorišta globalne litoralizacije. Pri tome drugi dio poglavlja u središte promatranja postavlja obalni pojas Sredozemnog mora i razvoj litoralnih regija Sredozemlja.

U poglavlju *Litoralizacija hrvatskog obalnog prostora i razvoj hrvatskih otoka* razmotreni su mnogi relevantni geografski čimbenici, strukture i procesi te uzročno-posljedične veze koje su pridonijele specifičnoj prostornoj organizaciji velikog dijela sjeveroistočne obale Jadrana i gravitirajućeg prostora zaobalja. U tom kontekstu istaknuti su historijsko-geografski čimbenici litoralizacijskih procesa na našoj obali,

osobito od druge polovice 20. stoljeća, koji su utjecali na preobrazbu društveno-gospodarske strukture i promjene krajolika cijele hrvatske obale.

Najznačajnija cjelina odnosno okosnicu knjige čini istraživanje o sjevernodalmatinskim otocima u procesu litoralizacije koje obuhvaća razvoj, probleme i perspektive navedenog prostora. Cjelinu čine dva glavna poglavlja unutar kojih autor kroz više potpoglavlja razmatra prirodno-geografska i historijsko-geografska obilježja sjevernodalmatinskog otočja. Na početku je cjelina usmjerena na prikaz geografskog položaja i prostornog obuhvata sjevernodalmatinske otočne skupine. S obzirom da su za regionalizaciju i tipologiju hrvatskih otoka prisutni brojni kriteriji (prirodno-geografski, povijesni, administrativni, nodalno-funkcionalni i dr.), a ovisi o sadržaju pojedinih istraživanja te znanstvenoj disciplini

coastal belt and types of its economic evaluation.

The chapter *Historical-Geographical Retrospective of Northern Dalmatian Insular Area* encompasses the dynamics of social-economic development of the area from the prehistoric time to the present day. Historiographic studies, historical geographic work, geographic factography, old maps and archival funds and collections were employed for studying the historical-geographic frame of the Northern Dalmatian insular area. In addition, a subchapter provides a detailed historical and contemporary overview of economic and demographic indicators which influenced the sociogeographic transformation of the Northern Dalmatian islands. Namely, long-term negative demographic processes encompassing most Croatian islands also affected Northern Dalmatian islands and led to their depopulation and population aging. Depopulation was followed by abandoning traditional economic activities, primarily agriculture, which reflected on changes in landscape. The littoralization process in the coastal area and larger islands influenced moving population and economic activities to coast, bringing new changes to the landscape. In addition to these processes, tourism activities developed and left marks on the area, as

well as changes in island population. The demographic situation and development trends encompassing Northern Dalmatian islands are obviously intertwined, making their analysis complex. Starting with agrarian crises and overseas emigration at the end of the 19th and beginning of the 20th century, consequences of the two World Wars and economic crises during the 20th century, accompanied by deruralization and deagrarianization of insular areas, as well as urbanization and industrialization of the Croatian coastal area stimulated emigration from islands. Negative trends continued at the beginning of the 21st century, continuing changes in organization of space and life in the studied islands, which the author comprehensively described and supplemented with statistical data. In addition, the author established a typology of Northern Dalmatian islands based on socio-economic indicators.

Considering the complexity of changes encompassing the Northern Dalmatian islands, the chapter *Cultural Heritage of Northern Dalmatian Islands* provides the most significant material and symbolic elements of cultural heritage in the studied islands. The transformation of the insular landscape and systematic creation of mutual cultural elements were initiated on the basis of native communities

by establishing Roman colonies and distributing the land, its urbanization and Romanization. Processes which included increased growing of olives and grape vine, fishing and cattle breeding influenced the creation of a cultural landscape, the traces of which are still present. The Northern Dalmatian insular landscape created by traditional economy is recognized in terrain littered with dry stone walls (suhozidine), with shifts in grape vine and olives or pastures, as allowed by geographic conditions and population needs. Of course,

such a frame includes variants and subtypes of cultural landscape, even on just one island, e.g. the island of Pag. The continuous development of sailing, as well as industry and tourism in the recent decades has left a significant mark in the city and rural insular landscape. Coastal and insular littoralization leaves marks in space, especially tourism, which often changes the recognizable visual identity of settlements via spontaneous and uncoordinated, even wild construction, for example the coast of the island of Vir. Still, certain characteristics of insular landscape resulted not only from microclimate conditions, but also economic and historical circumstances, which finally influenced the creation of the rich cultural and linguistic mosaic of Northern Dalmatian islands.

Considering everything mentioned, the book *Geography of Northern Dalmatian Islands* is a high-quality contribution to complex geographic and social research of the Croatian coastal and insular area. The book's content certainly provides insight into spatial and functional changes of each Northern Dalmatian island, but it also makes a solid basis for further research, which will be performed in geographic and related scientific fields.

Lena Mirošević ■

koja pristupa definiranju autor navodi pregled dosadašnjih mogućnosti i kriterija regionalizacije hrvatskih otoka te u skladu s time i njihovo imenovanje. Također, na temelju navedenog predlaže geografski obuhvat sjevernodalmatinskog otočnog prostora i njemu pripadajuće otočne skupine. U kontekstu definiranja otoka i otočja autor ističe premoštene otoke koji su sa susjednim kopnom spojeni susjednim kopnom ili susjednim većim otokom putem nasipa i putem mosta te su na taj način djelomično ili u potpunosti izgubili fizionomska i funkcionalna inzularna obilježja. Prirodno-geografska obilježja kao temelj društveno-gospodarskog razvoja obuhvatila su između ostalog i hidrogeografske značajke sjevernodalmatinskog otočja. Naime, veći hrvatski otoci imaju zadovoljavajuću vodoopskrbu i većina ih je priključena na vodoopskrbu sustav uz dovod vode s kopna međutim najveći problemi vodoopskrbe je na manjim, slabo naseljenim i udaljenim otocima pri tome nisu iznimka ni sjevernodalmatinski otoci. Posebno je taj problem izražen u ljetnim mjesecima povećanjem broja potrošača dolaskom turista te nedostatkom oborina. Također, litoralizacija je proces koji prožima velik dio obale stoga je obala kontaktni prostor u kojem se prožimaju utjecaji različitih prirodno-geografskih elemenata (more, kopno, atmosfera, živi svijet) te područje intenzivne interakcije čovjeka s morem, kopnom, atmosferom i biosferom. S obzirom na važnost obalnog pojasa u poglavlju su istaknute geomorfološke, ekološke i hidroarheološke osobitosti sjevernodalmatinskog obalnog pojasa te oblici gospodarskog vrednovanja obalnog pojasa.

Poglavlje *Historijsko-geografski retrospekt sjevernodalmatinskoga otočnog prostora* obuhvaćena je dinamika pulsiranja društveno-gospodarskog razvoja navedenog prostora od prapovijesti do današnjih dana. Pri tome su za proučavanje historijsko-geografskog okvira sjevernodalmatinskog otočnog prostora uz historioografske studije, povijesna geografska djela i geografsku faktografiju nezaobilazan izvor bile stare karte te arhivski

fondovi i zbirke. Također, potpoglavlje donosi detaljan historijski i suvremeni prikaz gospodarskih i demografskih pokazatelja koji su utjecali na sociogeografsku preobrazbu sjevernodalmatinskog otočja. Naime, dugotrajni negativni demografski procesi kojima je zahvaćena većina hrvatskih otoka nisu zaobišli ni sjevernodalmatinske otoke te se očituju kroz depopulaciju te s njom u vezi starenje otočne populacije. Pri tome je depopulaciju pratilo i napuštanje tradicionalnih gospodarskih aktivnosti, ponajprije poljoprivrede što se odrazilo i na promjene u krajoliku. Proces litoralizacije u priobalju i na većim otocima je utjecao na smještaj stanovništva i gospodarskih aktivnosti na obale unoseći nove promjene u krajolik. Uz navedene procese treba pridodati i razvoj turističkih djelatnosti koje su utisnule nove tragove u prostoru, ali i promijene u načinu života otočnog stanovništva. Očito je da demografska situacija i razvojni trendovi koji su zahvaćali ili zahvaćaju sjevernodalmatinsko otočje su međusobno višestruko isprepleteni pa stoga je i njihova analiza složena. Počevši od agrarnih kriza i prekomorskih iseljavanja krajem 19. i početkom 20. stoljeća, posljedica dvaju Svjetskih ratova, preko gospodarskih kriza tijekom 20. stoljeća popraćenih s deruralizacijom i deagrarijizacijom otočnih sredina i s druge strane urbanizacijom i industrijalizacijom hrvatskog priobalja koji su potaknuli emigracijska strujanja s otoka. Negativni trendovi nastavili su se i početkom 21. stoljeća produbljujući nastale promjene u načinu organizacije prostora i života na promatranim otocima koje je autor iscrpno opisao te statističkim podacima potkrijepio u navedenom poglavlju. Također, na temelju navedenih socioekonomskih pokazatelja utvrđena je tipologija sjevernodalmatinskih otoka.

S obzirom na navedeno odnosno na složenost promjena koje su zahvaćale sjevernodalmatinsko otočje u poglavlju *Kulturna baština sjevernodalmatinskih otoka* autor ističe najznačajnije materijalne i simbolične elemente kulturne baštine na

promatranim otocima. Preobrazba otočnog krajolika a time i sustavno kreiranje zajedničkih kulturnih elemenata na prostoru započeli su, na temeljima starosjedilačkih zajednica, osnivanjem rimskih kolonija i podjelom zemljišta te njihovom urbanizacijom i romanizacijom. Proces koji su uključili pojačan uzgoj maslina i vinove loze, te ribarstva i stočarstva utjecali su na stvaranje kulturnog krajolika čiji se tragovi prisutni i danas. Sjevernodalmatinski otočni krajolik kreiran tradicijskim gospodarstvom prepoznaje se u terenima ispresjecanima suhozidinama, sa smjenama zastupljenosti vinove loze i maslina ili pašnjačkih površina u omjerima koliko su to dopuštali geografski uvjeti i potrebe stanovništva. Unutar tako postavljenih okvira postoje naravno, razne varijante i podtipovi kulturnog krajolika, pa i na samo jednom otoku primjerice otoku Pagu. U otočnom krajoliku (urbanom i ruralnom) snažan pečat ostavio je kontinuirani razvoj pomorstva, a posljednjih desetljeća i razvoj industrije te turizma. Litoralizacija na obali i otocima ostavlja svoje tragove u prostoru, pri čemu se osobito ističe turizam, nerijetko mijenjajući prepoznatljiv vizualni identitet naselja putem spontane i nekoordinirane, a ponegdje i divlje izgradnje na obali primjerice otoka Vira. Ipak, određene posebnosti otočnog krajolika rezultat su, osim mikroklimatskih uvjeta, gospodarskih i historijskih okolnosti, te su u konačnici utjecale na stvaranje bogatoga kulturnog i jezičnog mozaika sjevernodalmatinskog otočja.

Poradi svega navedenog knjiga *Geografija sjevernodalmatinskih otoka* čini kvalitetan doprinos složenim geografskim i socijalnim istraživanjima hrvatskog priobalja i otočja. Sadržaj knjige zasigurno daje uvid u prostorne i funkcionalne promjene svakog sjevernodalmatinskog otoka, ali ujedno čini i dobru podlogu za daljnja istraživanja koja će biti moguće koristiti i u drugim, geografski srodnim, znanstvenim područjima.

Lena Mirošević ■